

PROCENA UTICAJA ODRŽIVOG RAZVOJA

Originalni naučni rad
Dunja PROKIĆ,
Fakultet zaštite životne sredine,
Univerzitet Educons, Sremska Kamenica
Anđelka MIHAJLOV,
Fakultet tehničkih nauka,
Univerzitet u Novom Sadu,
Jasna STEPANOV i Ljiljana ČURČIĆ,
Fakultet zaštite životne sredine,
Univerzitet Educons, Sremska Kamenica

Različiti tipovi procene uticaja održivog razvoja se poslednjih godina razvijaju i primenjuju u mnogim evropskim zemljama. Objedinjeno se mogu definisati kao postupci za procenu uticaja projekata, planova, programa ili političkih predloga na odabrane segmente, pre početka njihove implementacije. Suštinska svrha procena uticaja je unapređenje procesa donošenja odluka.

U radu je detaljno predstavljena metodologija procene uticaja na održivi razvoj (eng. Sustainability Impact Assessment – SIA), kao neophodan instrument za istraživanje kombinovanih uticaja predloženih politika, strategija i akcionih planova na ekonomiju, socijalnu pravdu i životnu sredinu. Značaj ovog instrumenta predstavljen je kroz prikaz proceduralnih koraka SIA u zemljama članicama Evropske unije, u nameri da oni predstavljaju osnovu za razvoj metodologije koja bi se primenjivala u Republici Srbiji u cilju dostizanja nacionalnog održivog razvoja i zadovoljenja evropskih standarda u procesu pregovora Republike Srbije za članstvo u EU. Predstavljenu metodologiju bi trebalo uspostaviti kao obavezan instrument u implementaciji ciljeva održivog razvoja, koji su ustanovljeni Nacionalnom strategijom održivog razvoja Republike Srbije, i ciljeva za postizanje održivosti u svim sektorskim politikama.

---

dunjasavic@yahoo.com; anmi@eunet.rs; jasnarnka@yahoo.com; ljiljana@educons.edu.rs

* Rad je nastao u okviru projekta ON176019 koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

Ključne reči: procena uticaja, održivi razvoj, životna sredina, procena uticaja na održivi razvoj

1. Uvod

U mnogim evropskim zemljama su poslednjih godina razvijeni i primenjivani različiti tipovi procene uticaja na životnu sredinu. Oni se objedinjeno mogu definisati kao postupci ili procedure za evaluaciju potencijalnih uticaja projekata, planova, programa ili politike na odabrane segmente, pre početka njihove implementacije (Canter 1999, 3). U suštini su sve procene uticaja fokusirane na određene sektorske politike i imaju za cilj da doprinesu unapređenju procesa donošenja odluka.

U oblasti politike zaštite životne sredine su tokom osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka razvijena dva instrumenta, procena uticaja na životnu sredinu (EIA) i strateška procena uticaja (SEA). EIA predviđa mogući uticaj specifičnih projekata na životnu sredinu, dok strateška procena uticaja (SEA) ima širi kontekst i ispituje uticaj planiranih politika i programa na životnu sredinu (Savić i dr. 2010, 278). Implementaciji ovih instrumenata prethodila je implementacija novog instrumenta, procene uticaja na održivi razvoj (eng. *Sustainability Impact Assessment – SIA*) (Berger 2007).

Procena uticaja na održivi razvoj predstavlja pristup za istraživanje kombinovanih uticaja predloženih politika, strategija i akcionih planova na ekonomiju, socijalnu pravdu i životnu sredinu (OECD 2010).

2. Procena uticaja održivog razvoja

Održivi razvoj je koncept i nema jednoznačnu, jednostavnu, jasnu i univerzalnu formulu. Može se definisati kao kontinualni ekonomski razvoj, ali uz značajno redukovani uticaj na životnu sredinu, uz puno uzimanje u obzir životne sredine na sistemski način, kao i socijalne politike, u procesu formiranja mišljenja i donošenja odluka (Mihajlov 2006, 15). Opšte je poznato da su glavni oslonci održivog razvoja: ekonomija, socijalna sigurnost i životna sredina. Prilikom ustanovljavanja nacionalnih strategija održivog razvoja neophodno je integrisati održivost u celokupan politički razvoj. Ključni instrument za razvoj integrisanih politika koje

u potpunosti uzimaju u obzir tri dimenzije održivog razvoja je procena uticaja na održivi razvoj (SIA). Glavni cilj SIA jeste poboljšanje performansi strategija održivog razvoja, planova, programa i politika kroz unapređenje pozitivnih i ublažavanje negativnih efekata, kao i sprečavanje prenosa uticaja negativnih efekata na buduće generacije (Arbter 2003, 176).

2.1. Ključni principi procene uticaja na održivi razvoj

Ključni principi SIA su (OECD 2010):

- *Integrisanost aspekata održivog razvoja u postupak procene*, što nije slučaj u drugim tipovima procene uticaja (Tabela 1). Integracija održivog razvoja u politike podrazumeva razmatranje kratkoročnih, ali i dugoročnih efekata politike, jer aktivnosti koje su kratkoročno ocenjene kao korisne, dugoročno mogu imati negativne implikacije. Drugi element koji je neophodno razmatrati jeste prostorna dimenzija, odnosno moguće nesuglasice između globalnih, regionalnih i lokalnih ciljeva u formulisanju politika.

Tabela 1. Ključne razlike između tri različita tipa procene uticaja (Dalal-Clayton i Sadler 2004)

Tipovi procene	Procena uticaja na životnu sredinu (EIA)	Strateška procena uticaja na životnu sredinu (SEA)	Procena uticaja na održivi razvoj (SIA)
Predmet procene	Projekti sa potencijalno značajnim uticajima na životnu sredinu	Planovi i programi sa potencijalno značajnim uticajima na životnu sredinu	Strategije, politike, planovi, programi i projekti sa potencijalno značajnim uticajem na održivi razvoj
Referentni okvir	Politika životne sredine	Politika životne sredine	Nacionalne strategije i okvirne politike održivog razvoja
Obim procene	Aspekti životne sredine	Aspekti životne sredine i ponekad društveno-ekonomski aspekti	Pitanja održivog razvoja (ekonomska, socijalna i pitanja životne sredine), integracija politika
Nivo implementacije	Sprovedena od strane lokalnih i regionalnih vlasti u većini zemalja	Sprovedena od strane sve većeg broja nacionalnih i regionalnih vlasti	Uvedena na nivou EU, u nekoliko evropskih zemalja, uglavnom na eksperimentalnoj osnovi

- *Prednost kvalitativnim metodama*, kako bi se izbegao rizik da se primenom kvantitativnih metoda (npr. cost-benefit analiza) ne izostave neki značajni faktori kojima se opisuje uticaj na životnu sredinu ili društvo.

- *Učešće zainteresovanih strana*, osigurava razmatranje mogućih direktnih i indirektnih uticaja iz različitih perspektiva. Osim toga, učešće zainteresovanih strana doprinosi transparentnosti u političkim procesima. Poželjno je da se sprovodi tokom SIA procesa procene. Tokom procesa planiranja njihovog učešća, od krucijalnog značaja je promovisanje multidisciplinarnog, multiperspektivnog i „*bottom-up*” pristupa.
- *Transparentnost i odgovornost* – Globalni cilj SIA je kreiranje integrisanih politika koje u potpunosti uzimaju u obzir dimenzije održivog razvoja, kao i nematerijalne, prostorne, dugoročne i nenamerne neželjene efekte. Ovakav pristup podrazumeva transparentnost i odgovornost na različitim nivoima, npr. koja su lica uključena u proces, koja se procedura i metodologija koristi i razlozi za izabrane opcije i rešenja. SIA bi trebalo da obezbedi sve ove informacije, da stimuliše razmišljanje i učenje među svim učesnicima procene.
- *Proporcionalna analiza* – Odluka da se realizuje SIA treba da bude zasnovana na takvoj vrsti analize koja omogućuje da dubina i obim procene uticaja budu u skladu sa propisanom politikom i zakonskim okvirima. Kao rezultat proporcionalne analize ne bi trebalo da se utvrđuje samo dubina i obim procene uticaja, već i izbor koraka SIA procesa koji zahtevaju naglašavanje, utvrđivanje tipa uticaja i mogućnosti za njihovo ublažavanje, kao i utvrđivanje mera za monitoring i evaluaciju.
- *Jasne granice odgovornosti* – Prilikom sprovođenja procesa procene uticaja neophodno je precizno definisati odgovornosti svih strana u svakoj od faza procene.

2.2. Procedura i koraci procene uticaja na održivi razvoj

Procena uticaja na održivi razvoj predstavlja ciklični proces koji obuhvata monitoring, adaptaciju i evaluaciju. Na dijagramu 1 predstavljeni su koraci procene uticaja na održivi razvoj koji obuhvataju (OECD 2010):

- odlučivanje o potrebi procene uticaja na održivi razvoj;
- utvrđivanje obima i sadržaja procene uticaja na održivi razvoj;
- odabir instrumenata i metodologije za sprovođenje utvrđivanja obima i sadržaja procene;
- obezbeđivanje učešća zainteresovanih strana;
- analiza ekonomskih, socijalnih i uticaja na životnu sredinu;

- identifikacija sinergije, sukoba i kompromisa kroz ekonomske, socijalne i uticaje na životnu sredinu;
- predlog mera za optimizaciju pozitivnih ishoda;
- prezentovanje rezultata i mogućnosti kreatorima politike.

Koraci postupka procene uticaja na održivi razvoj sprovode se u okviru četiri faze:

- *Faza 1:* Analiza značaja procene uticaja na održivi razvoj;
- *Faza 2:* Nacrt;
- *Faza 3:* Analiza uticaja na održivi razvoj;
- *Faza 4:* Optimizacija najprihvatljivijih opcija.

U zemljama članicama EU, Evropska komisija je već učinila značajan pomak u integrisanju održivosti u političke procese i strukture. U prilog ovoj činjenici govori podatak da je Evropska komisija još 2009. godine objavila revidovanu strategiju EU o održivom razvoju, kojom se ističe da je EU implementirala održivi razvoj u širok spektar sektorskih politika. Konkretno EU je preuzela vodeću ulogu u borbi protiv klimatskih promena i promociji *low-carbon* ekonomije. Takođe je evidentno da ne-održivi trendovi još uvek postoje u mnogim oblastima, tako da EU navodi neophodnost intenziviranja napora ka dostizanju održivog razvoja (COM(2009) 400 final).

U zemljama članicama EU uspostavljen je hijerarhijski skup pokazatelja za praćenje napretka i za ocenjivanje usaglašenosti političkih predloga i njihovih potencijalnih uticaja. Institucionalizacija procene održivosti političkih predloga je identifikovana kao centralno mesto u naporima integracije, kako u teoriji, tako i u praksi. Ova procena obezbeđuje mnogo korisnih koncepata koji pružaju podršku politici održivog razvoja.

Pojedina ključna obeležja SIA u EU su (OECD 2010):

- *Institucionalni kontekst* – preovlađuju političke strukture i procesi;
- *Predmet ocene* – sektorske politike;
- *Cilj predloga* – kontinualno poboljšanje, sektorski ciljevi;
- *Svrha procene* - pregled predloga nenamernih uticaja na održivost;
- *Koncept procene* – sprovodi se samo jednom.

2.2.1. Odlučivanje o potrebi procene uticaja na održivi razvoj

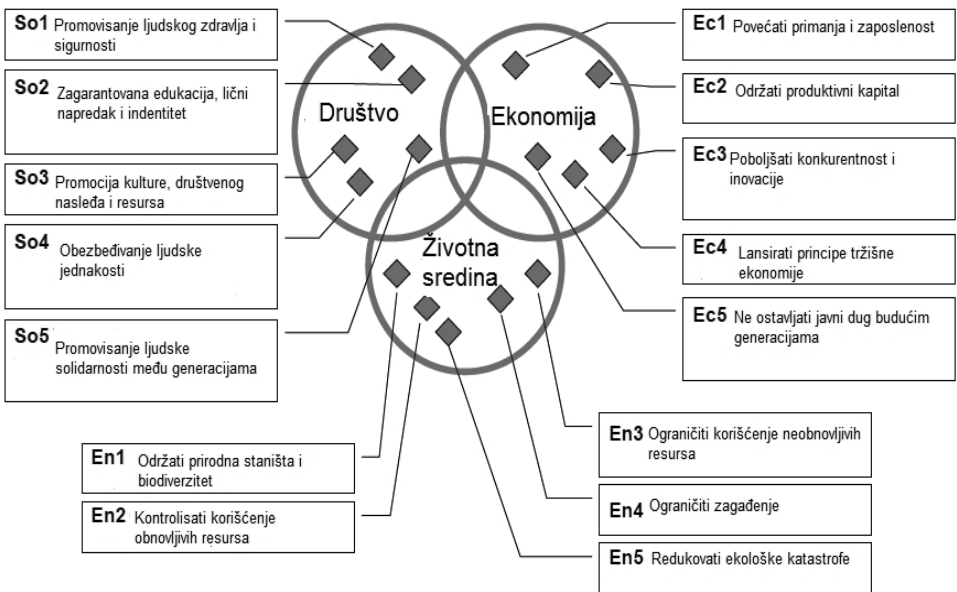
Korak 1 procene uticaja na održivi razvoj predstavlja preliminarnu fazu procene mogućih uticaja. U koraku 1 procene se na osnovu analize, koja je bazirana

Analiza značaja	Korak 1. Odlučivanje o potrebi	Pregled političkog predloga sa ekonomskog, socijalnog i stanovišta zaštite životne sredine radi identifikacije značajnih problema sa posebnim akcentom na procenu uticaja na održivi razvoj.
	Korak 2. Određivanje obima i sadržaja	Specifikacija obima procene srazmerno važnosti predloga i mogućih uticaja.
Nacrt	Korak 3. Određivanje instrumenata ili metodologije radi sprovođenja koraka 2.	Izbor odgovarajućih instrumenata i metoda za različite faze studije procene uticaja na održivi razvoj.
	Korak 4. Obezbeđivanje učešća zainteresovanih strana	Uključivanje zainteresovanih strana na različite načine u različitim fazama procene uticaja na održivi razvoj.
Analiza uticaja	Korak 5. Analiza ekonomskih, socijalnih i uticaja na životnu sredinu	Procena uticaja političkog predloga na ekonomsku, socijalnu i oblast životne sredine
	Korak 6. Identifikacija sinergije, sukoba i kompromisa kroz ekonomske, socijalne i uticaje na životnu sredinu	Identifikacija sinergije, sukoba i kompromisa ekonomskih, socijalnih i uticaja na životnu sredinu.
Optimizacija	Korak 7. Predlog mera za optimizaciju pozitivnih ishoda	Određivanje mera za postizanje bolje ravnoteže između ekonomskih, socijalnih i aspekata zaštite životne sredine
	Korak 8. Prezentovanje rezultata i mogućnosti kreatorima politike.	Prezentovanje rezultata procene uticaja na održivi razvoj kreatorima politike uključujući tržište, mere i opcije ublažavanja

Dijagram 1. Redosled koraka pri sprovođenju postupka procene uticaja na održivi razvoj (Ochsenbein i Wachter 2004, 23)

na različitim kriterijuma, određuje da li određeni politički predlog ima značajne uticaje na bar dve dimenzije održivosti, a kao krajnji ishod koraka dobija se odgovor da li se zahteva izrada studije SIA ili ne. Odlučivanje o potrebi obezbeđuje praktičnost i isplativost celog SIA procesa. Ovaj početni korak je značajan, jer eliminiše predloge koji su nerelevantni sa stanovišta održivosti.

Korak 1 treba zasnivati na lako dostupnim i dominantno kvalitativnim informacijama koje mogu da daju pregled potencijalnih kratkoročnih i dugoročnih konflikata između dimenzija održivog razvoja, npr. između ekonomskog razvoja i zaštite životne sredine.

Dijagram 2. Kriterijumi održivosti u Švajcarskoj (Ochsenbein i Wachter 2004, 39)

Upitnik ili matrica uticaja predstavljaju najčešće metode koje se primenjuju u koraku 1. U Švajcarskoj se, na primer, korak 1 zasniva na 15 ekonomskih, socijalnih i kriterijuma zaštite životne sredine, da bi se utvrdila uzročno-posledična veza između predloga i efekata na dimenzije održivog razvoja. Kriterijumi održivosti se pojedinačno ocenjuju vrednostima od 0 do 3, u zavisnosti od stepena njihove značajnosti (0 – nisu značajni, 3 – od velikog su značaja). Kvalitativna procena se tada determiniše u zavisnosti od toga da li je predlog relevantan za održivost u pogledu uzročno-posledične veze i postojanja potencijalnih konflikata između bar dve dimenzije održivosti (Ochsenbein i Wachter 2004).

2.2.2. Određivanje obima i sadržaja procene

Nakon što se donese odluka o sprovođenju procene uticaja predložene politike na održivi razvoj, u koraku 2. se utvrđuje odgovarajući obim, dubina i sadržaj procene. U koraku 2 se, dakle, definiše sadržaj studije o proceni uticaja na održivi razvoj.

Određivanje obima svakog političkog predloga jeste dugotrajan proces. Analiza dubine procene i analiza potrebnih resursa treba da bude srazmerna značaju političkog predloga, uzimajući u obzir raspoložive informacije, vreme, osoblje i finansijske resurse. Određivanje sadržaja podrazumeva identifikaciju kriterijuma i indikatora održivosti. U ovom koraku se koriste slični instrumenti kao i u koraku 1 (matrice, upitnici i sl.).

Faza analiza značaja, koja obuhvata prva dva koraka procene, u globalu pomaže da se u najranijoj fazi definiše glavni fokus, tj. da se izostave nerelevantni faktori i omogućava veću preciznost prilikom izbora odgovarajućeg instrumenta. Kroz adekvatnu evaluaciju moguće je predvideti negativne uticaje i moguće posledice na održivi razvoj.

U metodologiji za SIA u Belgiji se razlikuju tri kategorije pitanja u okviru određivanja obima i sadržaja procene (Baluer i Waktare 2006):

- *proceduralna* (npr. Ko će sprovesti i nadgledati procenu?);
- *materijalna* (npr. Koji su ciljevi i ciljne grupe politike?);
- *metodološka* (npr. Koji su raspoloživi izvori podataka i informacija?).

2.2.3. Odabir instrumenata i metodologije za sprovođenje utvrđivanja obima i sadržaja procene

Nekoliko metoda ili instrumenata se može primenjivati u SIA zavisno od nivoa procene, dubine analize i u zavisnosti od uticaja koji se žele ispitati. Svaki instrument bi trebalo da bude koncipiran na takav način da može da se primeni na različite probleme, uključujući troškovne analize, kratkoročne i dugoročne efekte, globalnu konkurentnost i mnoge druge ključne aspekte održivog razvoja. Instrumenti izabrani za SIA proces treba da budu fleksibilni i lako prilagodljivi datoj politici, kao i da se kombinuju tako da jedan instrument može da pokrije oblast koja nije pokrivena nekim drugim instrumentom.

Često je neophodna kombinacija instrumenata kako bi se postigla integrisana procena. Uslov za iznalaženje efikasne kombinacije instrumenata je poznavanje svih instrumenata koji postoje, kao i rezultata koji se dobijaju primenom

instrumenta. U praksi se često primenjuje kombinacija različitih pristupa i metoda. Odluka oko izbora SIA okvira i metodologije obično se donosi kroz političke i administrativne debate i kroz proces traženja konsenzusa. Bez obzira na izbor metode ili metodologije, SIA služi kao pomoć u donošenju političkih odluka, a ne kao zamena za njih.

U okviru Šestog okvirnog projekta Evropske komisije (eng. European Commission (EC) 6th Framework project) formiran je A-test održivog razvoja koji obuhvata različite instrumente za integralnu procenu održivog razvoja (Kasperczyk i Knickel 2006):

- Proceduralni instrumenti koji objašnjavaju kako su različite vrste procene izvedene (npr. procena uticaja na životnu sredinu);
- Instrumenti koji obezbeđuju učešće zainteresovanih strana i spoljnih eksperata (ciljne grupe);
- Instrumenti za simulaciju različitih scenarija koji predviđaju razvoj ili trendove u budućnosti;
- Instrumenti koji omogućava razmatranje kriterijuma datih u različitim mernim jedinicama;
- Instrumenti uz pomoć kojih se sprovodi procena finansijskih i ekonomskih parametara u odnosu na troškove i koristi;
- Instrumenti koji simuliraju procese koji se odvijaju u prirodi (demografski modeli, klimatski modeli itd.).

2.2.4. Obezbeđivanje učešća zainteresovanih strana

Procese održivog razvoj karakteriše otvorenost, transparentnost i učešće svih zainteresovanih strana. Dakle, formulisanje i sprovođenje procene održivosti treba da obuhvati i širok spektar zainteresovanih aktera. Pretpostavke i informacije na kojima se proces procene zasniva treba da budu svima dostupne, a odluke treba da budu transparentne. Otvoren proces donošenja odluka se u praksi pokazao efektivnijim i efikasnijim u postizanju političkih rezultata. Transparentnost i pristupačnost povećava poverenje zainteresovanih strana i javnosti kada je u pitanju proces kreiranja politike. Učešće, kvalitativna i kvantitativna analiza uključenih zainteresovanih strana doprinosi stabilnijoj proceni uticaja na održivi razvoj.

Sastav i zastupljenost zainteresovanih strana (privrednici, sindikati, nevladine organizacije itd.) treba da budu unapred utvrđeni za celokupan SIA proces. Zbog poteškoća u izboru učesnika mnoge evropske zemlje imaju ustanovljen Savet

za održivi razvoj koji čini širok spektar predstavnika civilnog društva. Savet ima savetodavnu funkciju i obezbeđuje kvalifikovanje učesnika u procesu SIA (OECD 2010).

Za inkorporiranje stavova zainteresovanih strana u proces SIA razvijeni su brojni instrumenti. U ove instrumente spadaju instrumenti informacionih tehnologija (web instrumenti) ili konvencionalniji pristupi (konferencije, detaljni intervjui i sl.). Informacione tehnologije mogu da budu veoma korisne u informisanju o donesenim odlukama i u procesu konsultovanja.

2.2.5. Analiza ekonomskih, socijalnih i uticaja na životnu sredinu

Sušтина procene uticaja na održivi razvoj jeste procena kratkoročnih, dugoročnih i uporednih ekonomskih, socijalnih i uticaja na životnu sredinu predložene politike. Cilj je identifikovanje jačine i smera potencijalnih uticaja u različitim domenima. Različite vrste upitnika koje se koriste u koraku 1 i 2 se takođe mogu upotrebiti za identifikovanje najznačajnijih uticaja. Međutim, u ovom koraku analize treba da budu detaljnije i pitanja treba da budu prilagođena određenom sektoru. Kako je ranije pomenuto, nekoliko instrumenata se može koristiti za procenu uticaja. Nije najpogodnije koristiti jednu evaluacionu metodu ili instrument, s obzirom na to da deo SIA procesa podrazumeva pronalaženje najboljeg odnosa između objekata evaluacije i metode koja će se koristiti.

Poseban skup kriterijuma i indikatora se koristi za procenu uticaja na održivi razvoj. Kriterijum je opštiji pojam od pojma indikatora i obično se primenjuje u procesu procene uz korišćenje predviđenih rezultata. Indikatori su specifičniji i koriste se u procesu procene i evaluacije politike i strategije uz korišćenje ranije utvrđenih rezultata.

Danas su mnoge vlade i institucije razvile veliki broj raznovrsnih opštih kriterijuma održivog razvoja. Takođe su razvijeni i posebni kriterijumi za određene političke oblasti, kao što su transport ili trgovina.

Indikatori su značajni za merenje izlaza i rezultata za formulisanu održivu politiku ili ciljeve, kao što su ciljevi države u pogledu smanjenja emisije CO₂ i sl.

Glavni cilj razvoja i upotrebe kriterijuma održivog razvoja u SIA je da podrži efikasne izbore u politici, poboljša kvalitet predloga i da smanji negativne uticaje. Sadržaj kriterijuma procene može se razlikovati u zavisnosti od potreba i konsen-

održivog razvoja itd. Takvi izbori, između ostalog, odlučuju da li je SIA potrebna, da li su uticaji značajni, koja je preventivna mera najbolja itd.

U razvoju kriterijuma i uticaja moguće je primenjivati tzv. kapitalni pristup. U ovom pristupu ukupno nacionalno bogatstvo podrazumeva:

- *finansijski kapital* (akcije, hipoteke itd.);
- *proizvodni kapital* (zgrade, telekomunikacije i druge vrste infrastrukture);
- *prirodni kapital* (prirodni resursi, ekosistemi itd.);
- *ljudski kapital* (obrazovni, zdravstveni radnici itd.);
- *socijalni kapital* (funkcionalne društvene mreže i institucije).

Kapitalni pristup podrazumeva da su indikatori ili kriterijumi u vezi sa fundamentalnom dobrobiti, koja je od esencijalne važnosti za društvo ili na ekonomskoj dobrobiti koja proističe iz tržišnih aktivnosti. Ovakvim pristupom moguće je proceniti da li predložena politika može da doprinese povećanju ili smanjenju finansijskog, prirodnog i društvenog kapitala. Korišćenjem ovog pristupa svaki kriterijum ili indikator može biti prikazan kvantitativnim ili kvalitativnim rezultatom ili ocenom. Složenost analize prvenstveno zavisi od izabranog tipa instrumenta. Svrha ove analize je da se stekne uvid u moguće uticaje u svim dimenzijama održivog razvoja.

2.2.6. Identifikacija sinergije, sukoba i kompromisa kroz ekonomski, socijalni i aspekt životne sredine

Nakon utvrđivanja potencijalnih uticaja predloženog političkog predloga, identifikuju se glavni konflikti, sinergije i kompromisi kroz ekonomski, socijalni i domen životne sredine. Osnovni cilj je sprovesti komparaciju pozitivnih i negativnih uticaja u različitim domenima i rešiti potencijalne konflikte. Tako, na primer, propisi za kontrolu zagađujućih materija doprinose pozitivnim efektima u oblasti životne sredine, međutim mogu da izazovu negativne uticaje na ekonomski aspekt.

Za razliku od ekonomskih uticaja, socijalnim i uticajima na životnu sredinu teško je odrediti kvantitativne vrednosti, jer kvalitativni aspekti nisu lako merljivi. Međutim, postoje brojni instrumenti za komparaciju ekonomskih, socijalnih i uticaja na životnu sredinu sa manje ili više jednakim uslovima. Postoje brojne metode za multikriterijumsku analizu uz pomoć kojih može da se sprovede komparacija

efekata na održivi razvoj. Ove metode se razlikuju u pogledu tipa podataka koji se zahtevaju u proračunu i kriterijuma koji se koriste za donošenje odluka.

SIA takođe može inkorporirati različite vrste informacija koje se izražavaju različitim jedinicama. Mere različitih vrsta uticaja mogu da budu standardizovane i rangirane prema stepenu percepcije značaja. Bez obzira na izbor metode, konačna verzija procene uticaja treba da obuhvata kombinaciju višekriterijumske analize i demokratskog odlučivanja.

2.2.7. Predlog mera za optimizaciju

Nakon utvrđivanja sukoba ili nephodnih razmena uticaja unutar domena održivosti sledi korak u kojem se utvrđuju mere ublažavanja, odnosno moguće alternative i mogućnosti. Ovaj korak podrazumeva razvoj mera ili okvira za minimizaciju potencijalnih negativnih efekata i jačanje pozitivnih održivih aspekata političkog predloga. Osnovni cilj jeste izbeći ili redukovati neželjene uticaje, a negovati želejne uticaja u što većoj mogućoj meri.

Oblasti koje pokazuju negativan trend i potencijalne negativne efekte političkog predloga su oblasti na koje treba obratiti posebnu pažnju.

Da bi se prikazao uticaj mera ublažavanja na rezultate procene koriste se različite vrste scenarija. Služe za identifikovanje glavnih pokretačkih faktora budućeg razvoja i varijabilnosti pretpostavki na kojima se scenario bazira.

Radi ublažavanja negativnih efekata, identifikovanih u bilo kom domenu održivosti, koriste se kriterijumi za izbegavanje, redukovanje i ublažavanje.

Osnovna pravila za odabir optimalnih mera podrazumevaju:

- obezbediti puno opravdanje za delimično održive opcije od strane lica koja ih predlažu;
- izbeći značajne negativne efekte;
- obezbediti sigurnu budućnost (bez prenošenja negativnih efekata budućim generacijama);
- obezbediti eksplicitne i otvorene argumente za izabran predlog (transparentnost).

2.2.8. Prezentovanje rezultata i mogućnosti kreatora politike

Rezultati SIA i alternative treba da budu predstavljane kreatorima politike na transparentan i jasan način. Ovakvim pristupom se omogućava donosiocima odluka da ispituju uticaje unutar tri dimenzije održivog razvoja; da kompenzuju

pojedine uticaje i donesu konačnu odluku kako da unaprede određeni politički predlog.

Prezentacija procene treba da sadrži opšti pregled i pregled glavnih individualni efekata na ekonomiju, socijalnu sigurnost i životnu sredinu. Takođe, treba da razjasni indirektno uticaje, predstavi značajne konflikte, naglasi mesta gde je neophodno sprovesti poboljšanja, predstavi alternativne pristupe i optimizaciju mogućnosti. Prilikom prikaza različitih političkih opcija, prezentacija treba da sa drži njihovu komparaciju kroz:

- prikaz u kojoj meri opcije mogu da ostvare ciljeve predloga;
- prikaz u kojoj meri može da se postigne cilj uz raspoložive resurse;
- konzistentnost: u kojoj meri opcije ograničavaju razmenu uticaja unutar ekonomskog, socijalnog i domena životne sredine.

3. Zaključak

Procena uticaja na održivi razvoj (procena uticaja održivog razvoja) predstavlja veliki izazov, jer integriše različita politička pitanja u jednom procesu ocenjivanja. Instrument je za dalju integraciju principa održivog razvoja u sektorske politike i za razvoj nacionalnih strategija održivog razvoja.

Predstavljena metodologija procene uticaja na održivi razvoj daje osnovu za istraživanje kombinovanih uticaja predloženih politika, strategija i akcionih planova na ekonomiju, socijalnu pravdu i životnu sredinu.

Proceduralni koraci procene uticaje predstavljaju osnovu za razvoj metodologije koja bi se primenjivala u Republici Srbiji sa ciljem dostizanja nacionalnog održivog razvoja. Predstavljenu metodologiju bi trebalo uspostaviti kao obavezan instrument u implementaciji ciljeva održivog razvoja, koji su ustanovljeni Nacionalnog strategijom održivog razvoja Republike Srbije, i ciljeva za postizanje održivosti u svim sektorskim politikama.

Literatura:

- Arbter, K. 2003. "SEA and SIA – Two Participative Assessment Tools for Sustainability." U *EASY-ECO 2 Conference*, 175–181. Vienna: Institute for Managing Sustainability.
- Baluer, T. i M. Waktare. 2006. *Towards a Screening Mechanism for SIA: Process and Content Issues Related to the Federal Belgian Case*. Brussels: ULB-IGEAT.

- Berger, G. 2007. *Sustainability Impact Assessment: Approaches and applications in Europe, ESDN Quarterly Report*. Preuzeto sa: http://www.sd-network.eu/quarterly%20reports/report%20files/pdf/2007-June-Sustainability_Impact_Assessment.pdf
- Canter, W. L. 1999. *Environmental Impact Assessment*. CRC Press LLC.
- Commission of the European Communities. 2009. *Mainstreaming sustainable development into EU policies: 2009 Review of the European Union Strategy for Sustainable Development*. Brussels:COM(2009) 400 final.
- Dalal-Clayton, B. i B. Sadler. 2004. *Sustainability appraisal: A Review of International Experience and Practice*. Preuzeto sa: <http://pubs.iied.org/pdfs/G02194.pdf>
- Kasperczyk, N. i K. Knickel. 2006. *Sustainability A-Test: Advanced Techniques for Evaluation of Sustainability Assessment Tools*, Preuzeto sa: http://www.ivm.vu.nl/en/Images/D15_tcm53-161497.pdf
- Mihajlov, A. 2006. „Održivi razvoj: Globalno i evropsko strateško opredeljenje.” U *Lokalni održivi razvoj: izazovi planiranja razvoja na lokalnom nivou*, 15–35. Beograd: Stalna konferencija gradova i opština.
- Ochsenbein, G. i D. Wachter. 2004. *Sustainability Assessment: Conceptual Framework and Basic Methodology*. Berne: Swiss Federal Office for Spatial Development.
- OECD. 2010. *Guidance on Sustainability Impact Assessment*. Preuzeto sa: <http://www.oecd.org/greengrowth/46530443.pdf>
- Savić, D., Stepanov, J. i H. Stevanović Čarapina. 2010. „Procena uticaja na životnu sredinu.” U *Analitički instrumenti u oblasti životne sredine*, 278–302. Sremska Kamenica: Univerzitet Educons, Fakultet zaštite životne sredine.

Abstract:

Sustainability Impact Assessment (SIA)

In recent years, different types of impact assessments were developed and implemented in many European countries. They can be defined as the procedures for environmental impact assessment of projects, plans, programs or policy proposals in selected areas, before their implementation. The main goal of impact assessments is to improve the decision-making process. This paper deals with sustainability impact assessment (SIA) methodology, as a necessary instrument for the study of the combined impact of proposed policies, strategies and action plans on the economy, social justice and the environment. The importance of this tool is demonstrated through the presentation of SIA procedural steps in EU member states, in order to be the basis for developing a methodology that could be applied in the Republic of Serbia with the aim of achieving national sustainable development and meeting European standards in the process of Serbia's accession to the European Union. The presented methodology should be established as a manda-

tory instrument in the implementation of sustainable development goals, which are identified in the National Strategy for Sustainable Development of the Republic of Serbia, and aims to achieve sustainability in all sectoral policies.

Key words: impact assessment, sustainable development, environment, sustainable impact assessment

Rad prijavljen: 18. 8. 2014.

Rad recenziran: 4. 9. 2014.

Rad prihvaćen: 18. 9. 2014.